

הא' בן-חיים: כל החברים סבורים, שרצוי להקל. השאלה, מה מקל ומי מקל? לי נראה, שאם מקיימים כל פתח, מקיימים את הכלל בלא יוצא מן הכלל. בדיבור יש נטייה לקיים את המלה כמות שהיא בצורה היסודית. ואם יש כאן - במלת אָן - לקיום התנועה היתר מכללי הדקדוק המקובלים, למה ננקוט ניקוד, המחייב שינוי המלה או יציאה מן הכלל? מה יותר קל? הוא הדין פְּלָבֶלַב. הא' שבטיאל מציע להבדיל בין שם-עצם ובין שם-תואר. היכן ההבדל? כל עצמה של המלחמה על פְּלָבֶלַב באה, מפני שהאשכנזים רגישים אך להבדל בין ויזו לבית ובין פא לפיא, ולא לדגש, ואילו כשאין עיצורים אלה, לא אכפת להם פתח או קמץ. הוועדה חשבה, שהיא נוהגת בקולא בהצעתה.

הא' מדן: כל עיקרה של רשימה זו הוא דווקא בגלל המלים האלה, שאינן מובנות כל כך מאליהן. כדי לקבוע גַנְזִים, סל־סְלִים - אין צורך באקדמיה. עיקר החידוש כאן הכללת כל מיני שמות, שהיו להם פנים לכאן ולכאן, בתוך כלל מסוים.

הישיבה השבעים ושתיים

ביום הרביעי, ג' באדר תשכ"ו, בשעות 2.30-6.30 אחה"צ, בבית האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים.

הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, אורבך, בן-חיים, בן-נון, בנעט, ברעריץ, גרינברג, טור-סיני, עגנון, קוטשר, רבין, ריבלין, שירמן, שלי.
 החברים היועצים הגב' גרבלי, האדונים בורלא, לייבל, מורג, מלצר, קרוא.
 המנהל האמרכלי הא' בן-מנחם.
 חברי המזכירות: הגב' בהט וקלאר והאדונים איתן, אמיר, אסטרמן, מדן.
 הצטדקו על היעדרם: האדונים בלאו, מלמד, סדן, פרסמן, פרץ, שבטיאל.
 האדונים אירמאי וייבן בחו"ל.

סדר היום: א. הודעה על עיזובן

ב. הצעה למונחי המטיאורולוגיה

ג. כללי נטיית השם: ב. הפתח, המשך הדיון.

א. הא' טור-סיני: האקדמיה ירשה ירושה ממר אהרן טאבאק ז"ל, שנפטר בשיקאגו והניח עיזובן לוועד הלשון וליושרתו, האקדמיה ללשון העברית. עיזובן חשוב זה כולל כ-27,000 דולר ושני מגרשים בארץ.

ב. הא' טור-סיני: בישיבה הקודמת דגנו במונחי המטיאורולוגיה, ולא נתקבלה החלטה בעניין shower. נראה לי, שאי אפשר להתרחק מן השורש מטר, ואני מרשה לעצמי להציע לדיון את המונח מְמֶטֶר. אני מתפלל, שלא מצאתי פייטנים ומשוררים משתמשים במלה הכשרה מְמֶטֶר, ר' מְמֶטְרִים.

ג. הא' בן-נון: נראית לי מזוהה מאוד הגורה הזאת של השמות המכופלים בדגש מטעמים סונטיים בלבד: פְּלָבֶלַבִּים, שְׁפָפְנִים וכו'. גם מר שבטיאל העיר על כך, והציע להבחין בין השמות ובין התארים ולא להקפיד על הפתח בשם-העצם, אלא בשם-התואר בלבד. גם לדעתי, מוטב, שנוסיף לכתוב "פְּלָבֶלַב, שְׁפָפְנִין" בקמץ, כפי שנוהג העם, ונהגו בשמות-עצם כבקמוצים (בקמץ רגיל). אשר ל"ארגו" - מקובל לנקודו בקמץ. מן הסתם היו לוועדה נימוקים לניקוד בפתח, אך ניקוד זה עלול להיות ממשול לפני העברים, אשר יחשבו, שיש כאן קמץ

מתקיים. ואשר ל"כרך", יודע אני, ש"כרך" בפתח היה מקובל בעם, אך ביאליק היה מקפיד לנקד כֶּרֶךְ ולהטותו על משקל גֶמֶל – גְּמִלִי. ואיני יודע, אם ראוי לשנות מה שאנו מוצאים בספר האגדה עד היום.

הא' טור-סיני: ההבדל בין פתח לקמץ הולך ונשכח בעם. עלינו להתחשב בכך, וקשה להיאבק בזרם הזה. נהוג לומר אַרְגָּוִים, ולא דווקא אַרְגָּוִים, ונוהגים להשמיע אָו, כאילו a ארוכה היא. הערבית יש לה צורה אחרת. שם אין אל"ף, אבל באכדית לפי דרכה אל"ף בתנועת קיבוץ בראש. ונוהגים לומר פתח ואות כפולה אחריו במלים בנות הברה אחת: קל – קָלִים, אבל בשמות האחרים לא נקפיד, לדעתי, על הבחנה בין פתח לקמץ. "או" הריהי מלה זרה בעברית, ואיני רואה חטא אם נלך אחרי דיבור העם: אָו, בקמץ.

הא' בן-חיים: הוועדה דרכה להקל. כפי שהזכיר הנשיא, הפתח והקמץ אין הבדל ביניהם בהגייתנו, ולא היה כדאי לדון בדבר, לולא היו לו תוצאות שונות לגבי נטיית השמות. בפתח ההברה נשאר: הֶדֶס, הֶדְסִים, הֶדְסִיָּהם; אם בקמץ – הוא משתנה בנטייה. "סגולת, אדמדם", וכן "כרך" – אם נקדם בקמץ, עלינו ללמד, שכאן אין הקמץ הופך לשווא, וזאת חריגה קשה. ברצוננו להיפטר מהשינויים הגדולים בנטייה. גְּמֶל, גְּמֶלִים – תמיד נשאר a. וב"קנה" – לא. ספרי הדקדוק שלנו מכוונים לעין, ואילו ילדים, המדברים ושומעים עברית, צריכים לתת להם את הכללים שיחאימו גם למורגל באוזנם. כך השתדלנו להביא כללי ניקוד המאפשרים לילדים לומר: אַוּוֹתֵיהֶם. לעומת זאת אם נכתוב בקמץ קיום התנועה a סותר את כללי הקמץ.

הא' בן-גון: אומרים "אַוּוֹתֵיהֶם".

הא' בן-חיים: וכן פֶּרֶפֶס בפתח ובדגש לקיים את ה-a בנטייה. כמובן מלים כמו "ארגו" – שיש מסורות שונות – נוכל להחליט על נטיית כל אחת מהן לחוד. אם פֶּלְבֶּלֶב בקמץ – הרי אנו יוצרים משקל חדש: פֶּלְבֶּלְבֵיהֶם ועוד, ועל כך צריכה המליאה להשיב. שְׂרַבְרֵב, שְׂרַבְרֵבֵי העיר, או שְׂרַבְרֵבֵי העיר. וזוהי השאלה. הוועדה לא שינתה ממטבע המקרא, שאין בו משקל זה בקמץ המשתנה.

הא' שירמן: שאלה לחברי הוועדה: בוודאי הוצע ניקודן של כמה מלים בפתח לשם האחידות בשיטה. למשל: שוֹשֵׁן, זְמַן. אני נוהג לנקדן בנפרד בקמץ, אבל לשם אחידות, כנראה, קבעתם פתח.

הא' בן-חיים: "זמן" נמצא בקמץ רק בסוף פסוק. לפיכך מותר לנו להניח צורת יסוד בפתח.

הא' מלצר: הילדים אינם אומרים "כלבלביהם". הם אומרים: הַפֶּלְבֶּלְבִים שלהם. אי אפשר לומר פֶּלְבֶּלְבִים בשתי הברות שונות, פעם בבי"ת רפויה ופעם בבי"ת דגושה.

הא' בן-גון: אני מזכיר לך, פרופ' בן-חיים, שבדיון על הקמץ הסברת כדרכו של העם את הנטייה להשמיט את הקמץ, ולא לקיימו. והיום עלינו לעבור לקצה השני ולקיים דווקא תנועת a כדי להקל מעל העם? אין כל נטייה בעם לקיים תנועת a ב"ארגו"; דווקא "אַרְגָּוִים" בסמיכות מקובל בעם. ומה ורות יש במשקל כֶּרֶךְ על-דרך גְּמֶל? בין שאתה כותב ספר דקדוק לעין, ובין שאתה כותבו לאוזן – תוכל לצרף כֶּרֶךְ ל"גְּמֶל" וחבריו, ואין כאן בעיה עקרונית. אשר ל"זמן" ו"הדס", אני מסכים לפתח. אני מוכן להסכים גם ל"אַוּוִים", אף כי נוהגים להשמיט את a בנטייה (אַוּוֹתֵיהֶם). אולם בנוגע ל"כלבלב" יש נימוק נוסף לקמץ על מה שכבר נאמר:

במלים כבדות כאלה קל הרבה יותר להשמיט את a השנייה, מאשר לשמרה בדגש. ואני משוכנע, שבחיי יום-יום לא יקיימו כאן a מפוקפקת זו. לשאלה העקרונית, שנגע בה הא' בן-חיים: האקדמיה רשאית לקבוע, כמשקל חדש, פֶּלְבֶּלֶב בקמץ, ואני רוצה להביא אסמכתא לכך.

הא' בן-חיים: הדבר קשה. אֲדַמְדֵם בא רק בהפסק.

הא' בן-גון: יש שמות, שעם היותם מנוקדים בפתח, הם נמצאים גם בקמץ (כגון עם, הר ועוד) – ולא דווקא בסוף פסוק. וכבר התרגלנו לניקוד כפול כזה גם בשמות, שניקודם מפוקפק היה (כגון "ים"). אנו מלמדים, שיש לנקדם בפתח, אבל מותר לנקדם גם בקמץ. על יסוד זה הגני מציע פֶּלְבֶּלֶב בקמץ; וגם כאן תהיה ההנמקה הדקדוקית המקובלת: הטעם מסייע להארכת הפתח לקמץ. אבל מציע אני דרך זאת לשמות בלבד, ולא לתארים.

הא' בן-חיים: דגנו בשאלה זו גם בישיבה הקודמת, ונוכל לגשת מיד להצבעה. יש אפוא להכרעה שלשה שמות בודדים וקבוצת השמות המחומשים: 1. או; 2. ארגו; 3. כרך; 4. כלבלב, שפנפן, שרפרף, ירקרק.

הא' לייבל: אני מציע: צֶלְצֶל – צֶלְצְלִים.

הא' בן-חיים: נוציא לפי שעה שם זה מן הדיון. ל"או" היו שלוש הצעות:

1. הצעת הוועדה: אָוּ, אָוִי;
2. אָוּ, אָוִים;
3. אָוּ, אָוִים – בקמץ שאינו מתקיים.

לפי סדר זה נצביע.

הא' בן-גון: קמץ לא מתקיים במשקל פֶּעַל כיצד?

הא' מדין: ההצעה סותרת את כללי הקמץ שנקבעו. שם נאמר, כי הקמץ שבמשקל פֶּעַל מתקיים.

הא' בן-חיים: לדיוקו של הדבר אין אָוּ שקול במשקל קֶטֶל, האל"ף מביעה את תנועת העזר כמו ב"אָנָף", וגם במשקל קֶטֶל לא כל קמץ מתקיים לפי החלטת האקדמיה.

הא' מורג: מבחינה סינכרונית האל"ף היא חלק מן השורש.

הא' בן-חיים: אם נדקדק "בבחינה הסינכרונית" ולפי מבטאנו, הרי גם דִּבֵּשׁ הוא משקל קֶטֶל, היסכים הא' מורג לכך?

הא' בן-גון: יש כאן מקום לאי הבנה. אתה רשאי להציע כל הצעה, אבל אי אפשר להטעות את החברים. בכללי הקמץ לא הבחנו בין אותיות שורשיות לבין נוספות.

הא' בן-חיים: בכללי הקמץ כתוב משקל קֶטֶל, ולא נאמרה בדיוק הגדרת המשקל.

הא' בן-גון: אלה הם כללים לעם, והעם אינו מבחין, אם האל"ף היא שורשית או אם היא נוספת.

הא' בורלא: הכללים מכוונים למורים.

הא' בן-גון: גם המורים הם חלק מן העם. הצעת הא' בן-חיים עשויה להטעות.

הא' בן-חיים: על אַנְף לא יאמר איש, שהאל־ף היא חלק מן השורש. אני מבקש שנדון בעובדות של ממש. אני מבקש שנחליט עתה על ניקוד "אוז" "אוז" הוא לדעתי כמו אַנְף. אם נחליט בקמץ, תהיה נטיית אַן, אַן, ובסמיכות אַן־הם, ורק לאחר ההחלטה נסווג את המלה לסוגה או למשקלה.

הא' בן-גון: על איזה משקל?

הא' בן-חיים: אין משקל לזה. אין גם משקל ל"כלבלב". החברים יודעים את הבעיה, ואין טעם להתווכח על כך.

- הצבעה: בעד אַן, כהצעת הוועדה - 7
 בעד אַן, בקמץ שאינו מתקיים - 8
 בעד אַן, בקיום הקמץ - 2
 בעד אַן, ע"מ אַל - 2.
 נתקבל: אַן, בקמץ שאינו מתקיים.

- הצבעה: בעד אַרְנֹ, בפתח - 7
 בעד אַרְנֹ, בקמץ - 11.
 נתקבל: אַרְנֹ, בקמץ.

הא' בן-חיים: עתה נעבור לצורה פְרָף, כהצעת הוועדה, או פְרָף, שהיא הצעה חדשה.

הא' ריבלין: הצבעתי בעד אַן־ים ואַרְנֹים, כמו שהעם מדבר. ואשר ל"כרך" - שמעתי אומרים פְרָפים, בפתח ובדגש אחריו, ועל כן צריך להשאיר את הפתח והדגש. הצורה פְרָפים הכרחית, שלא יבלבל העם בינה לבין פְרָף, פְרָפים.

הא' בן-גון: פְרָף, פְרָפים - כך כתב ביאליק.

הא' בן-חיים: יש לנו משקל לְבֹן, שאינו מקיים בדרך כלל את שני הקמצים, ויש יוצאים מן הכלל. בוועדה השתדלנו שלא להוסיף יוצאים מן הכלל. די שיש גְמָלִים, שְפָנִים וקְטָנִים. אם הא' בן-גון מציע פְרָף - זוהי הצעה הבאה להוסיף על היוצאים מן הכלל.

הא' בן-גון: למען הקל על העם רצוי לנהוג על-פי ספר האגדה של ביאליק. וכבר יש גם ספרי דקדוק המביאים ניקוד זה.

הא' ברגרין: העם אינו אומר פְרָף בשני קמצים, אלא פְרָף, שווא בתחילת המלה.

- הצבעה: בעד פְרָף, כהצעת הוועדה - 16
 בעד פְרָף - 1
 נתקבל: פְרָף, פְרָפים.

הא' בן-חיים: בא ערעור על השמות פְלָבֵל, שְפָנִים, שְרָפֵר, שְרָבֵר, שְרָרֵק, ואחד המעירים הוסיף גם את שם הצמח שְבֵטֵבט. הבעיה היא, אם לנקד את ההברה האחרונה בפתח או בקמץ.

הא' ריבלין: על אַדְמָדֵם אין חולק. אשר ל"כלבלב" - אני מציע לנקדו בקמץ.

הא' טור-סיני: הצרה היא, שאנו רגילים לצורה בשתי בִּיתִין רפות.

הא' מלצר: ב"כלבלב" השאלה היא של הבי"ת הרפה, ואם ננקד בקמץ - יהיה הכול בסדר.

הא' בן-חיים: נדון על צורת הריבוי. יש שתי אפשרויות:

- (1) הצעת הוועדה - ללא הבחנה.
- (2) אלה המלים יבואו בנטייה בקמץ: פְּלָבְלָיִם, שְׁפָנְפָנִים, שְׂרָפְרָפִים, שְׂרָבְרָבִים, שְׂרָקְרָקִים, שְׂבַטְבַּטִּים.

הא' מלצר: לא אכפת מה יהיה הניקוד. אכפת שהבי"ת השנייה לא תהיה דגושה.

הא' בן-נון: איני רוצה, שיתפרש הדבר, כאילו אנו דנים בשש מלים אלו בלבד. הוצע כאן העיקרון, שבשמות-העצם תנוקד ההברה האחרונה בקמץ, ואילו בשמות-התואר תנוקד הברה זו בפתח. בשמות-העצם אין אנו מושבעים ועומדים מסיני. ואם ייגורו שמות נוספים, אף הם ינוקדו על משקל זה.

הא' בן-חיים: איך יסווג למשל סְמָדָר, שם-עצם הוא או שם-תואר?

הא' בנעט: צָלְצַל וסְמָדָר אינם על אותו המשקל. אלו שמות בני ארבע אותיות, ואנו מדברים על שמות בני חמש אותיות.

הא' טור-סיני: הא' בן-נון רוצה למצוא פתרון על ידי כך, שהוא מוציא לחוד את המלים בתירוץ, שאלה הם שמות-עצם, ולא שמות-תואר, אבל זוהי אשליה. בעצם, הסיבה שאנו מחפשים דרך אחרת היא, שיש בי"ת רפה המשתנית לבי"ת דגושה. ההבדל איננו בין שמות-עצם לבין שמות-תואר, וגדמה לי שזוהי דרך לא נכונה להכניס שינוי זה, כשהמניע הוא, שלשונו דורשת לבטא הגאים שונים במלים שיש בהן בי"ת. אמנם הדבר צורם את אוזני לומר שְׂרָפְרָפִים בפ"א דגושה. זוהי בעיקר מלה אכדית. אבל לא יועיל לנו הדבר.

הא' בן-נון: אין אני רואה כאן אשליה או הונאה. יש גם שם-תואר צְהָבָהּ, וכיוון שאנו רגילים לומר צָהָב, צְהָבִים, נוח לנו לקבל גם צְהָבָהִּים. הלשון מקבלת זאת על נקלה, משום שהתארים המחומשים מקורם בשמות-תואר, שכבר ביסודם הםד גושים, מה שאין כן בשמות-העצם. פְּלָבְלָב נגזר מן פְּלָב, ולגבי הסגוליים אין הדגש בתודעת הלשון; משום כך זה צורם את אוזנו.

הא' בן-חיים: אתה מבקש מן האקדמיה להחליט על דבר עקרוני, שאי אפשר להוכיח שהוא נכון. בעברית אין בשום משקל הבדל בין שמות-תואר לשמות-עצם. אתה רשאי להציע כל הצעה, אבל הדיון הזה, אם יש להבדיל בתצורת מלים בתחום משקל מסוים בין שם-עצם ובין שם-תואר, אין לדון בו אלא לגופו, ואילו אנו דנים בבררה בין ב' ובין ב', ולא דבר אחר.

הא' בן-נון: הבאת גם "אוו", שלא לפי המשקלים המקובלים.

הא' בן-חיים: לא כמשקל. בפירוש - כמלה. אם באה שאלה ממשית לפנינו, עלינו להחליט עליה.

הא' קרוא: איני מבין, מדוע צורמת הצורה פְּלָבְלָיִם, בדגש. הרי גם מן פְּלָב יש בנטייה פְּלָבִי. אין מקום להתווכח על כך.

הא' בן-חיים: תחילה אביא להצבעה את הצעת הוועדה, ואח"כ את המלים הממשיות.

הצבעה: בעד הצעת הוועדה -

בעד ניקוד ההברה האחרונה בקמץ - 5

נתקבלה הצעת הוועדה: פְּלָבְלָב, פְּלָבְלָיִם; שְׂרָפְרָף, שְׂרָבְרָבִים וכיו"ב.

הא' לייבל: הוועדה מציעה צורה שאיננו רגילים בה; צִלְצִלִים זרה לאוזן, קשה לביטוי ומתנגדת למה שאנו יודעים על צִלְצִל מן הספרות. אמנם כתוב פעם אחת צִלְצִל, אבל הנהוג הוא צִלְצִל. נדמה לי, ששמעתי מפי ביאליק צִלְצִלִים, צִרְצִרים. הנסמך מן צִלְצִל הוא צִלְצִל (כנפים).

הא' ברגרין: אע"פ שבוועדה הסכמתי לגטייה הזאת של צִלְצִל, צִלְצִלִים, וכן צִרְצִר, צִרְצִרים, נדמה לי, שאפשר לקבל את הצעת הא' לייבל בחלקה: הקמץ שלפני הטעם משתנה, ויש אומרים, שִׁצִלְצִל כנפים" הוא באותו מובן. אולם בנוגע לפתח נשאר את הפתח ונדגיש, כלומר צִלְצִל, צִלְצִלִים, צִלְצִלִים, ובסמיכות: צִלְצִלִי. צִרְצִר הוא חידוש של ביאליק (בתלמוד יש "צרצור"). אני מציע לשנות בנטייה רק את הקמץ של צִלְצִל, שתחת הלמ"ד הראשונה, ולומר צִלְצִל, סמ' צִלְצִל, רבים צִלְצִלִים, בדגש, ובסמיכות: צִלְצִלִי, וכן צִרְצִר, צִרְצִרִי, צִרְצִרִים, והוא הדין סְמֵדֵר, סְמֵדֵרִי, סְמֵדֵרִים.

הא' בן-חיים: יש במלה שתי בעיות נפרדות: בעית ההברה האחרונה: צִלְצִלִים כדעת הוועדה, או צִלְצִלִים, כדעת מר לייבל. לאחר שנחליט על כך, נחזור לחלק הראשון של המלה, צִלְצִל, או צִלְצִלִי.

הא' בן-גון: שני האספקטים של המלה קשורים זה בזה, ואין להצביע עליהם בנפרד. ואם נפריד ונדון כאן לפי שעה אך בניקוד של ההברה האחרונה, אנו כובלים את ידינו לגבי כלל ב', סעיף 1. אם אתמוך כאן בפתח ובדגש, הריני מתחייב מראש לגבי הקמץ בסעיף 10.

הצבעה: בעד ניקוד ההברה השנייה של צִלְצִלִים, בפתח ובדגש – 12

בעד ניקודה בקמץ – 3

הוחלט לנקד את ההברה השנייה בפתח ובדגש.

הא' בן-חיים: לגבי החלק הראשון של המלה יש שתי הצעות:

האחת – בשווא ובקמץ, ובסמיכות אותו הדבר: צִלְצִלִים;

והשנייה – בחיריק ובשווא: צִלְצִלִים.

הא' טור-סיני: יש צִלְצִל בתנ"ך, ויש בסמיכות צִלְצִל, אבל בשני המקומות שבאה בהם המלה איני בטוח שהנקדנים כיוונו לזה. "ובצִלְצִל דגים" באיוב מ, לא, אני רואה מעין צורה מן צִלְצִל בדרך הבישול של דגים. במקום השני, ישעיה יח, א – "ארץ צִלְצִל כנפים" – נדמה לי, שהכוונה לארץ הצלצל בכנף ים אשר מעבר לנהרי כוש, ולא לצִלְצִל בעל כנפיים דווקא. אך לפי הבנתנו זוהי סמיכות של צִלְצִל, והנקדנים דרשו את הפסוקים אולי בכיוון אחר. כך, למשל, מנוקד "הן אַרְאֵלִים צַעֲקוּ חוּצָה", אבל הם הבינו אַרְאֵה לחוד, לם במשמעות "להם". ובמגילת במדבר זה כתוב רק בשתי מלים. וכן יש כמה מלים, שכונות הנקדנים הייתה אחרת, ולכן אין, לדעתי, לסמוך על הצורה המנוקדת. אמנם אפשר בסמיכות לקבל צִלְצִל, אע"פ שאין יסוד ממש במקרא, אבל להכניס צורה זו בריבוי – צִלְצִלִים – אני מהסס.

(הא' טור-סיני יוצא; הא' בן-חיים יור.)

הא' ברגרין: בהצעת הכללים מימי ועד הלשון מופיעות הצורות: צִלְצִל, צִלְצִלִים, צִלְצִלִי; ובהערה שם כתוב: יש אומרים שהריבוי של צלצל וסמדר הוא צִלְצִלִים, צִלְצִלִי, סְמֵדֵרִים, סְמֵדֵרִי. אמנם יש לנו בעברית קמץ שאינו משתנה, אבל כלום כדאי לנו להוסיף עוד מין גוסף של קמץ כזה?

הא' בן-גון: ברצוני להצטרף לתביעה של האדונים ברגרין ולייבל, שלא לקיים את

הקמץ בחלקה הראשון של המלה, שכן זה בניגוד למקובל בכללי הקמץ, ולמעשה, אתה בא ליצור כאן משקל חדש, המקיים קמץ לפני הטעם, ובניגוד להחלטתנו הקודמת. אשליה היא, שאנו מתווכחים על פרטים בלבד. בשעה שאנו דנים ב"צלצל" עלינו לתת את הדעת על הכלל החל גם על צָרָר, והרי צָרָרִים, צָרָרִי - מקובל בכל ספרי הלימוד ובפי העם.

הצבעה: בעד הצעת הוועדה צָלְצְלִים, בקיום הקמץ - 11

בעד צָלְצְלִים - 5

נתקבל: צָלְצַל, ר' צָלְצְלִים.

הא' בן-חיים: בלשון העברית יש קמץ המתקיים. עכשיו אנו מכניסים החלטה זו למסגרת כללי הקמץ הקיים.

הגב' בהט קוראת: תן דעתך, שהפתח מתקיים לפני ח"ת עם שאין בה הכפלה, כגון: צַח, צָחָה, צָחִים; לַח, לָחָה, לָחִים.

הא' בן-חיים: הוועדה ידעה את הניקוד צָחָה, לָחָה, בסגול, ואעפ"כ החליטה לוותר על הדיוק הזה.

הא' מורג: מהו נימוקה של הוועדה?

הא' בן-חיים: מסייעות לזה הרבה צורות ובכללן אף בניקוד המשנה; הוועדה סבורה, שמותר לומר לָחָה.

הא' אברמסון: למה צריך לשנות צָחָה? הרי זה כשר בהחלט.

הא' בן-נון: אציע כאן פשרה. אני מבין את שאיפת הוועדה לפישוט, וקשה לכפות על העם לומר דווקא צָחָה, לָחָה. מותר לנו להקל ולהתיר גם צָחָה, לָחָה, אבל אסור לנו לאסור לָחָה, וצָחָה, שהן נכונות. נחליט אפוא שהיא מותר לומר לָחָה, צָחָה.

הא' בן-חיים: במלה כגון צָחָה, לָחָה הסגול בא כאן רק בצורה אחת ויחידה, והיא נפרד של לשון נקבה. לכן ויתרה הוועדה על צָחָה, שמא יאמרו גם צָחָה, ואמנם הניסיון שנעשה לימדנו, שאם נקפיד על הניקוד בסגול, יחדור הסגול לצורות, ששם הכול מסכימים שאין זה מקומו. כנגד זה יש, כידוע, ניקוד לָחָה בפתח, ועל כך סמכה הוועדה.

הא' בן-נון: האם רוצים לגזור עליי לומר צָחָה דווקא, ולאסור עליי לומר צָחָה? חייבים אנו לומר למקפידים, שאין אנו אוסרים צָחָה.

הא' עגנון: צריך לשאול את המשוררים, מה טוב בשביל החרוזים.

הא' מלצר: מר עגנון היקר, אתה המשורר, אמור אתה!

הא' שירמן: אני נוטה לפשרה: הניקוד צָחָה, ומי שרוצה יאמר צָחָה.

הא' לייבל: על-ידי פסילת הצורה צָחָה הרי מבטלים גם אָחָד, פָּחַשׁ, נָהָג ועוד, שהוא כלל גדול בדקדוק, ואין אנו מוסמכים לכך. על כל פנים אין לאסור את צורת ההפסק הַטָּהָר, הַתְּנַחְמוּ, וכך נאמר גם: הַצְּטַהֲרוּ.

הא' בן-נון: בכלל הזה של החלפת פתח בסגול אנו המורים נאחזים, כשאנו מסבירים תופעות רבות. מה שמציעה כאן הוועדה לגבי פרט אחד, הורס את הכלל. רצוני לדעת, מהם העקרונות, שאנו עובדים על פיהם.

הא' בן-חיים: מה נהרס-הכללים של ספרי לימוד, או של המקורות?

הא' ברגנרין: נכון, שזהו כלל גדול בלשון. ולא באנו לבטל את הצורה אָחַד, אלא העם אומר לְחָה וגם צָחָה. בן זאב כתב בהקדמה ל"תלמוד לשון עברי": "מליצה צָחָה", קמץ בצדי; והעירו אח"כ מדקדקים אחדים, שיש לומר צָחָה, ומאו נתקבל הדבר. לא הייתה כוונת הוועדה לאסור, אלא להתיר.

הא' שירמן: אני מציע: צָחָה, לְחָה, ומותר לומר גם צָחָה, לְחָה.

הא' ברגנרין: מדובר כאן רק בשלושה תארים: לַח, צַח, שַח, ועל כן אפשר לכתוב: "אומרים לְחָה, צָחָה, שְחָה, ומותר לומר לְחָה, צָחָה, שְחָה".

הא' קוטשר: לדעת הדורשים לְחָה, צָחָה, שְחָה, נצטרך להקפיד ולומר פְחָה, היינו הפַח שלה.

הא' בן-חיים: הוועדה רוצה להתיר את הפתח. ההצעות לגבי מלים אלה הן:

1. רק: צַח, צָחָה וכו'
2. רק: צַח, צָחָה וכו'
3. להתיר גם צָחָה, גם צָחָה וכו'.

הא' לייבל: בתואר אין במקורות צָחָה, לְחָה, שְחָה.

הא' בן-נון: הניסוח הזה של הוועדה מטעה, ואני דורש או לחזור לדין כללי על הבעיה, או להחזיר את העניין לוועדה. אתם מביאים רק שני תארים כאן.

הא' בן-חיים: כמובן, הרשות בידי הא' בן-נון להציע להחזיר את הדבר לוועדה. אבל לא מצאה הוועדה תארים אחרים השייכים לעניין זה. השאלה ברורה: אמנם יש כלל בספרי הדקדוק לנקד בסגול לְחָה, צָחָה; אבל הקהל אומר לְחָה, פירושו של הדבר, שהוא חוטא לפי ספרי הדקדוק. הוועדה הגיעה לכלל דעה להקל בדבר זה. ואני מביא הצעה זו להצבעה.

הצבעה: בעד צַח, צָחָה וגם צַח, צָחָה; לַח, לְחָה

וגם לַח, לְחָה; שַח, שְחָה וגם שַח, שְחָה - 15

ההצעה נתקבלה: צַח, צָחָה וגם צָחָה; לַח, לְחָה וגם לְחָה וכי"ב.

הגב' בהט קוראת:

הערה: קצת שמות בני הברה אחת באים בריבוי גם בהכפלת האות האחרונה: טַל, טְלָלִים; עַם, עַמְמִים; הַר, הַרְרִים; צַד, צְדָדִים.

הא' ריבלין: הריבוי עַמְמִים מן עַם היה לזלזול, צורה של הקטנה.

הא' בן-חיים: אנו באים להזכיר, שיש גם צורות כגון הַרְרִים.

הגב' בהט קוראת:

יוצאים מכלל א'

1. השמות הבאים, שבהם בא בנטייה חירק במקום הפתח: גַת, גְתוֹת; פַת, פְתִי, פְתוֹת; סַף, סְפִים; מַס, מְסִים; צַד, צְדוֹ; פַת, פְתוֹ; צַד, צְדוֹ; פַת, פְתוֹ; גַת, גְתוֹת; פַת, פְתִי.

הערה: במקרא בא חירק גם בשמות זְלָגְלִיו מן זָלַל, מוֹרְגִים מן מוֹרַג וכן סְנַסְנִיו.

2. השמות דְבַשׁ, סְבֵךְ שבאים בנטייה ע"ד הסגוליים: דְבִשִי, סְבֵכִי - ובמקרא אֲנִמְיָהֶם.

הא' מורג: בניסוח ההערה כדאי להדגיש, שגם אלו צורות מותרות.

הא' בן-חיים: אנו מצביעים על העיקרון, ואבקש להעיר אח"כ על הניסוח.

הא' בן-גון: יש צורות מקראיות, שהיום אין אנו נוהגים לפיהן, ורשאים אנו לראותן כארכאיות בלבד. ויש גם צורות מקראיות, המקובלות וטובות לשימוש גם היום. אנו חייבים לדעת מה משמעות הוראתנו: האם מה שכתוב במקרא מותר לשימוש גם היום ע"פ החלטתנו? הא' בן-חיים: אין אנו אוסרים את הנמצא במקרא. אנו מזכירים את הנוהג שבמקרא, ואם ירצו - ישתמשו כך.

הא' מדן: אם דיברה תורה כלשון בני אדם, מותר לבני אדם לדבר כלשון התורה.

הא' בן-גון: אני רוצה שיהיה ברור לכל קורא, אם זה מותר או אסור.

הצבעה: בעד הצעת הוועדה - 12

הפסקה "יוצאים מכלל א" נתקבלה כהצעת הוועדה.

הא' שלי: האם ד"ר בן-גון מבקש שנחליט, אם לשון המקרא כשרה או אינה כשרה?

הא' ברגרין: אני רוצה להעיר שהעם כולו, תימנים, אשכנזים וספרדים קוראים גלגלים, בפתח, אלא קצת משוררים מנקדים לפי המקרא.

הא' ריבלין: עניין המקרא אינו שייך להחלטת האקדמיה. המקרא הוא מקרא.

הא' בן-גון: אסור לנו להכשיל את העם בהחלטות, שכל אחד יפרש אותן כפי שירצה. אני דורש שתהיה הצהרה ברורה, אם מה שנוכח בצורה מקראית מותר או פסול בימינו.

הא' שלי: הנוסח הוא ברור ומביע בדיוק את מהות ההצעה, ואינו טעון תיקון. הוועדה ממליצה על השימוש בצורה גלגלים, אף על פי שבמקרא יש גלגליו. כבודו של המקרא מחייב שלא להתעלם ממנו, וללמדך שאין כאן עניין פסילת צורה שבמקרא, אלא שבלשון החיה ובימינו מותר ומוטב לנהוג כמו המקרא בשמות דומים. האם לא נהוג קודמינו בדרך זו לעניין "כתיב" ו"קרי", ולא חששו ל"פסילה"?

הא' קרוא: לא רק לשון התנ"ך היא לשון קודש, ומן הצד השני ברור, שאין איש בימינו מתנגד לביטוי מקראי איזה שהוא. אני מציע לוותר על הוויכוח העקרוני הזה.

הא' בן-חיים: מי בעד הפסקת הוויכוח העקרוני?

הצבעה: בעד הפסקת הוויכוח - הרוב

נגד - 1

הוחלט להפסיק את הוויכוח בעניין לשון המקרא.

הגב' גרבל: אם יתקבל השינוי, יש לציין בהערה את הצורות שבמקרא. בדומה לכך הצענו לגבי דיני החולם. שם נקבע: צרי, יפי וכו' גם בסמיכות, ובסוגריים נאמר: "אמנם במקרא יש עני, קשי, חלי ועוד".

הא' מורג: ברור לי, שלמעשה אין אנו נותנים לקהל את הבררה בין שתי הצורות. מכל מקום נראה לי, שיש לנסח את הדברים בצורה ברורה יותר.

הא' בן-גון: לא עוררתי את השאלה אלא משום שהדברים לא היו ברורים. הייתי מסתפק בהצהרת הוועדה, אילו הייתה חד-משמעית. תלמיד כותב מוֹרְיָם, בחירק - האם לציין שגיאה

או לא? פירוש החלטה זו של האקדמיה צריך להיות ברור לכול.

הא' מדן: כוונת ההחלטה היא – מלמדים שצורת הריבוי היא מוֹרְגִים. אם יבוא תלמיד ויכתוב מוֹרְגִים – זה כשר. והמורה הרוצה לפרש יותר, ילמד: במקרא כתוב מוֹרְגִים.

הא' בן-גון: זה ברור, ואני מוכן לקבל את ההצהרה הזאת כמספקת.

הגב' בהט קוראת:

הערה: ע"ד הסגוליים נמצא גם אֲדַמְדַּמְתָּ, שְׁחַחְחַרְתָּ (במקרא), יִרְקַרְקַת (בלשון חז"ל), קִטְטָטָת (בלשון ימינו). במקרא יש גם אֲדַמְדַּמְתָּ בקמץ! ויש להוסיף, שהוועדה החליטה גם: וְנִים, אַע"פ שבמקרא כתוב וְנִים.

הא' מורג: לא וְנִים, בקמץ?

הצבעה: בעד הצעת הוועדה – הכול

ההערה נתקבלה בתוספת הנ"ל.

הא' בן-חיים: בוועדה נדון גם פֶר, הנמצאת בתנ"ך (פֶר בטני). המלה הזאת פשטה בלשון בייחוד בצירופים כגון "בר מצווה", "בר עשייה" וכיו"ב. ולפיכך יש צורך לדעת את צורת הריבוי, בייחוד ריבוי הנסמך.

הא' מלצר: הכינויים אינם דרושים כל כך, אבל הריבוי נחוץ.

הא' בן-חיים: הוועדה מציעה ביחיד: פֶר, פְרִי. בעיה אחרת היא הריבוי.

נחליט קודם כול, אם זה פֶר, פְרִי, או פֶר, פְרִי.

הא' ריבלין: פְרִי יש בתנ"ך.

הא' מדן: לדעתי, כל העניין לא נחוץ כאן, כי צורת הנטייה קיימת רק בפסוק הנוכח בלבד. הריבוי הוא בָּנִים, ואינו עניין הנוגע לכללי הפתח.

הא' בן-חיים: מכיוון שהועלתה שאלת נטייתה של מלת פֶר, הרי אין להתעלם מן הריבוי. נראה לי, שמוטב לדחות את הדיון בה לפעם אחרת, ובלבד שלא יחולק הדיון בין יחיד לריבוי.

הגב' בהט קוראת כלל ב':

בשמות הבאים משתנה הפתח לקמץ קיים:

1. בשמות שבסופם ר' בא בהברה פתוחה קמץ במקום פתח לתשלום הדגש, כגון:

הַר, הָרִי, הָרֶף (אבל הֶרְכֶם), הָרִים, הָרִי; פֶר, פְרִים; שֶר, שְרִיהֶם; צַר, צָרָה, צָרִיה; סוּגַר, סוּגְרוֹ; מְלָצַר, מְלָצְרִים; פְרַפֵר, פְרַפְרִים, פְרַפְרִיכֶם; צָרְצַר, צָרְצְרִים, צָרְצְרִי; סְמָדַר, סְמָדְרִים, סְמָדְרִי. בדרך זו נוטה גם שם התואר רַע רַעָה, רַעִים, רַעִי.

הא' ברגרין: ההחלטה בעניין צִלְצַל חלה גם על צָרְצַר ועל סְמָדַר, אלא שיש כאן עוד קמץ קיים לפני הרי"ש לתשלום דגש.

הצבעה: בעד הצעת הוועדה – 12

נגד – אין

נתקבל כלל ב' סעיף 1 של הצעת הוועדה.

הגב' בהט קוראת סעיף 2 של כלל ב':

2. אחרי ה"א הידיעה ינוקדו השמות הבאים קמץ: הָהָר, הָהָג, הָעָם, הָפָר.

הא' מלצר: כבר נתפשט המנהג לומר הָהָג. ובאמת קשה לומר הָהָג.

הא' בן-נון: אני מסכים לקבוע הָהָג, כתנאי שיהיה פתח תחת החי"ת, אבל אם בקמץ – צריך להיות הָהָג, ושתי הצורות תהיינה מותרות.

הא' מדן: יש מקור מאוחר גם לצורה הָהָג: בסידורים שנדפסו בנאליציה ובפולין, בקידוש לשמיני עצרת נמצא "שמיני עצרת הָהָג"; ואילו בכל הסידורים האחרים (אשכנזיים, ספרדיים ואחרים): "חג העצרת" ולא "עצרת הָהָג".

הא' ברגרין: אני תומך בהצעת הא' בן-נון, והניסוח ייקבע אחר-כך. אבינרי נלחם עשרות בשנים על הצורה הָהָג, כמו שכתוב בסידורים. בנוגע לספרדים אין לדעת מסורתם, כי אין "החג הזה" בתפילה ובקידוש שלהם, כאמור.

הא' בן-חיים: המקור הקדום הוא הירונימוס, הקורא מלה זו בשני a (Aag).

הא' בן-נון: אני מציע, לא לחייב בשמות אלה החלפת הפתח בקמץ אחרי ה"א הידיעה.

הא' לייבל: אם כן צריך גם גַּג להיות כך, והרי הכלל הוא הָהָג, בקמץ!

הא' בן-חיים: הוועדה לא העזה להציע שגם "הָפָר" ינוקד בשני פתחים, אבל אם תחליט כך המליאה, תבוא עליה ברכה, אלא שאי אפשר להעלים את החלפת הפתח בקמץ שבמקרא: הָפָר.

הא' בנעט: נראה לי, שקשה מאוד ולא רצוי ליצור תהום עמוקה ביותר בין התנ"ך ובין דרכי ההגייה שהאקדמיה ממליצה עליהן. לא במלים בודדות שבאות פעם אחת במקרא אני מדבר, אבל במלים שהן חשובות ושכיחות והמופיעות בסידור – ולא דווקא באותם סידורים שהודפסו לפי מסורת שאינה מקובלת בדרך כלל – מלים אשר בכל הספרות שעד ימינו נכתבו בצורה המסוימת, שבה הן נמצאות בהוצאות הרגילות של המקרא, לא רצוי לשנות. אני מעריך בהחלט את כוונת הוועדה למעט בחריגים; אך קצת יוצאים מן הכלל יכולים להיות, כמו שיש בכל לשון.

הא' מלצר: הניקוד הָהָג אינו רצוי, גם משום חשש שיאמרו ברבים הָהָגים.

הא' בן-נון: אני מציע להתעלם מן הָפָר, ולקבוע ש"הָהָר" ו"הָעָם" יבואו בקמץ (כמו הָאָרֶץ); ובכך הָהָר, הָעָם; אבל הָהָג וגם הָהָג.

הא' ברגרין: הריני מציע שאחרי ה"א הידיעה ינוקדו כל השמות שבהערה בקמץ, חוץ מן השם הָג, שבה"א הידיעה יבוא הָהָג וגם הָהָג. ויהא רק שינוי אחד לגבי המקרא.

הא' בן-חיים: לפי ההצעות ששמענו אני מביא להצבעה:

הָר, הָג, עָם, פָּר, בה"א הידיעה ינוקדו: הָהָר, הָהָג, הָעָם, הָפָר;
הָג, עם ה"א הידיעה יבוא גם הָהָג. פרטי הניסוח של כל הכללים ייקבעו לחוד.

הצבעה: בעד ההצעה – 12

נגד – 1

נתקבל כלל ב' סעיף 2 בנוסח הנ"ל.

הגב' בהט קוראת סעיף 3 של כלל ב':
 3. הפתח שבשמות המסתיימים בַי, אֵי משתנה בנטייה לקמץ קיים, כגון:
 כילי, כיליים; זפאי, זפאים.

הא' בן-חיים: מר פאיאנס הציע פיליים בירד דגושה.

הא' לייבל: פילאים צריך להיות, באלף, כמו זפאים. גם מן טלה יש טלאים.

הא' ברגנרין: בנוגע לשאלת אלף או יוד רצוני להזכיר, שיש גם זפיים, וכן זפאים, זפיים. בהצעות ועד הלשון כתוב: "פיליים (פילאים)".

הא' בן-חיים: כאן לא הייתה הבעיה, אם אלף או יוד. השאלה היא, אם אֵי שבסוף התיבה הפתח מתקיים בו או לא.

הא' בן-גון: יש להרחיב את יריעת הדיון: כתיב הסופית הזאת באלף או בלי אלף. ואני מציע לנקד את הריבוי בקמץ. אני רוצה, שיהיה ברור לכל קורא, שמותר לכתוב גם באלף וגם בלי אלף.

הא' בן-חיים: שאלת הכתיב – באלף או בלי אלף – אינה נדונה כאן.

הא' מלצר: ראוי להוסיף מלה אחת בשתי הצורות, כמו זפאי, זפי, שיהיה ברור שאין הבדל ביניהן.

הא' גרינברג: אם מתקבל כלל, אין צורך בכל הפרטים.

הא' בן-גון: איננו יוצאים ידי חובתנו בקביעת כללים אלה. אנו חייבים לתת לעם כללים בצירוף רשימת השמות – אם הם קמוצים או פתוחים. כתיבת הכללים לא תספיק.

הא' בן-חיים: אנחנו חושבים, שכללנו הכול, אם לא – תמציא עוד.

הא' בן-גון: אגם לא נכלל, ויש עוד. מן ההכרח הוא, שהמליאה תיתן דעתה גם על דברים אלה, ובתוך זה השאלה: "גבאי, זכאי" – כתיב באלף או בלי אלף.

הא' בורלא: אם בלי אלף – דגש בנטייה, ואם באלף – בקמץ.

הא' בן-חיים: הוועדה סבורה שמיצתה את כל החומר. אם לא – שלחו תוספת והערות. במלים רבות יש הרבה בעיות, ולא נתקדם, אם במלה אחת, שיש לה הרבה בחינות לא נבודד כל בחינה בפני עצמה ונדון בה ונחליט בה. בגמר הדיון בבחינות השונות, נחליט על המלה כולה.

בהצבעה נתקבל כלל ב' סעיף 3 כהצעת הוועדה.

הגב' בהט קוראת כלל ג':

הפתח משתנה לקמץ שאינו קיים בשמות שבסופם ע וטעמם מלרע כגון: כובע, כובעים, כובעי; אצבע, אצבעות, אצבעותיו; קרקע, קרקעות, קרקעות; אמצע, אמצעו, אמצעים.

הא' בן-חיים: למעשה זה הולם את כללי הקמץ. אבל יש בתוך כתיב בפתח.

הצבעה: בעד כלל ג', כהצעת הוועדה – 12

3 –

נגד

נתקבל כלל ג' כהצעת הוועדה.